

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра глобальної економіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету тваринництва
та водних біоресурсів
Руслан КОНОНЕНКО
«16» 05 2024 р.

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри глобальної економіки
Протокол № 15 від «15» травня 2024 р.

Завідувач кафедри
Наталія ВДОВЕНКО

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП «Водні біоресурси та аквакультура»
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Наталія РУДИК-ЛЕУСЬКА

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**ЕКОНОМІКА РИБОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ
ТА МЕНЕДЖМЕНТ У РИБНИЦТВІ**

Галузь знань 20 Аграрні науки та продовольство

Спеціальність 207 «Водні біоресурси та аквакультура»

Освітня програма «Водні біоресурси та аквакультура»

Факультет тваринництва та водних біоресурсів

Розробники: д.е.н., проф. Наталія ВДОВЕНКО, асис. Марина ПАВЛЕНКО

Київ – 2024 р.

Опис навчальної дисципліни
Економіка рибогосподарської галузі та менеджмент у рибництві

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	<i>Магістр</i>	
Спеціальність	<i>207 «Водні біоресурси та аквакультура»</i>	
Освітня програма	<i>«Водні біоресурси та аквакультура»</i>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	<i>екзамен</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Денна форма здобуття вищої освіти	Заочна форма здобуття вищої освіти
Курс (рік підготовки)	1	1
Семестр	2	1
Лекційні заняття	<i>30 год.</i>	<i>2 год.</i>
Практичні, семінарські заняття	<i>45 год.</i>	<i>год.</i>
Лабораторні заняття	<i>год.</i>	<i>год.</i>
Самостійна робота	<i>75 год.</i>	<i>150 год.</i>
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	<i>4 год.</i>	

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні системи знань з економічних проблем глобального рибальства та аквакультури, їх природно-географічного, інституційно-інфраструктурного та ринкового бізнес-середовища, сталого розвитку, інструментарію розвитку галузі рибальства, у забезпеченні оволодіння студентами сукупністю спеціальних теоретичних знань, а також практичних навичок для подальшої роботи.

Завданням навчальної дисципліни є вивчення теоретико-методичних та концептуальних основ ресурсного забезпечення, сталого розвитку рибогосподарської галузі у контексті забезпечення глобальної продовольчої безпеки; оцінка потенціалу рибальства з визначенням його ролі і функцій у глобальній економіці; дослідження економічного змісту та сучасних умов розвитку глобальної, європейської та української рибної індустрії, інструментів багаторівневого регулювання (квотування, інституційні рекомендації і поради, правові, екологічні, обмеження, політичні преференції та добровільні обмеження), політики ЄС в секторі рибальства розвитку зовнішньої торгівлі України рибною продукцією; встановлення тенденцій розвитку рибальства та оцінки глобального, європейського та українського ринку риби і рибопродуктів, характеристики процесу імплементації європейських норм і стандартів в українську практику; обґрунтування зменшення імпортозалежності галузі, підвищення її конкурентоспроможного потенціалу та створення умов для інвестиційного розвитку, а також збільшення виробництва водних біоресурсів та виробленої з них продукції шляхом покращення екологічного стану рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) та збалансованості економічних і соціальних інтересів.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні задачі і проблеми дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері водних біоресурсів та аквакультури
загальні компетентності (ЗК):

ЗК01 Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК02 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК03 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК04. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК06 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК07 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

СК08. Здатність аналізувати світовий ринок продукції аквакультури та організувати державну підтримку, міжнародне співробітництво в сфері рибництва та рибальства

СК09 Здатність організувати підприємницьку діяльність та забезпечувати економічну ефективність у рибницьких господарствах.

СК10. Здатність зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем водних біоресурсів та аквакультури до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН01. Мати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері водних біоресурсів та аквакультури і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень.

ПРН02. Вільно презентувати та обговорювати усно і письмово результати досліджень та інновацій, інші питання професійної діяльності державною та іноземною мовами.

ПРН03. Відшукувати необхідну інформацію, використовуючи різноманітні ресурси: журнали, бази даних, відкриті дані та інші ресурси, аналізувати та оцінювати цю інформацію.

ПРН04. Приймати ефективні рішення, брати відповідальність та працювати в критичних умовах під час виконання виробничих, технологічних та наукових задач водних біоресурсів та аквакультури, аналізувати та інтегрувати альтернативи, оцінювати ризики та імовірні наслідки.

ПРН05. Розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти з проблем водних біоресурсів та аквакультури та дотичні до неї міждисциплінарні проекти з урахуванням виробничих, правових, економічних та екологічних аспектів.

ПРН06. Застосовувати сучасні методи моделювання, цифрові технології та спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язання виробничих, технологічних і наукових проблем у сфері біоресурсів та аквакультури.

ПРН08. Оцінювати та забезпечувати ефективність виробництва у сфері водних біоресурсів та аквакультури з урахуванням правових, економічних та етичних обмежень.

2. Програма та структура навчальної дисципліни для:

- повного терміну денної (заочної) форми навчання;

- скороченого терміну денної (заочної) навчання.

Тема 1. Теоретичні засади державного регулювання аграрного сектора і аквакультури у контексті інноваційного менеджменту та продовольчої безпеки. Еволюція теоретичних поглядів на регулювання розвитку аграрного сектора і аквакультури. Диверсифікація рибного господарства у напрямку виділення аквакультури та інтеграції її у агропромислове виробництво. Теоретичні засади забезпечення продовольчої безпеки з використанням потенціалу рибного господарства і аквакультури.

Тема 2. Стан виробництва продукції аквакультури у світі та в Україні за умов технологічного менеджменту. Світові та національні тенденції зростання та розвитку аквакультури. Аналіз еволюції національної системи державного регулювання розвитку виробництва продукції аквакультури. Регулювання розвитку рибовідтворювальних комплексів.

Тема 3. Розвиток рибного господарства і формування ринку його продукції. Торгівля рибою та рибною продукцією в умовах зростаючої глобалізації. Світовий експорт та імпорт риби та рибної продукції. Прогнозування світового виробництва риби у контексті аналізу моделі ФАО щодо розвитку рибного господарства.

Тема 4. Використання штучного інтелекту в управлінні рибальством та аквакультурою для реалізації потреб менеджменту. Штучний інтелект для запобігання ННН-рибальству. Приклади ідей застосування штучного інтелекту в управлінні рибним бізнесом. Штучний інтелект для розпізнавання зображень у реальному часі та хмарні обчислення для визначення розміру риби, деформації, статі, хвороб, та інших гідробіонтів.

Тема 5. Раціональне використання водних біоресурсів у рамках Спільної рибної політики: досвід соціобезпекового менеджменту Європейського Союзу. Рибна галузь України. Вилов водних біоресурсів. Споживання риби та риби продукції.

Тема 6. Правове регулювання діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання: основні

законодавчі аспекти та менеджмент у галузі. ЗУ «Про аквакультуру». Права та обов'язки у сфері аквакультури. Обліково-аналітичне забезпечення підприємств аквакультури.

Тема 7. Реформування рибного господарства: задачі до вирішення, досягнуті результати плани для реалізації. Концепція реформування галузі. Реформування органів рибоохорони. Рибний патруль. Запуск рибного патруля.

Тема 8. Зонування в аквакультурі, вибір місця розташування рибницьких підприємств та управління територіями з урахуванням вимог глобального середовища та управлінського менеджменту. Визначення зони для розвитку аквакультури. Зони аквакультури. Розвиток аквакультури.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма						заочна форма			
	тижні	усього	у тому числі				усього	у тому числі		
			л	лаб	п	с.р.		л	п	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовний модуль 1. Теоретичні основи економіки рибогосподарської галузі										
Тема 1. Теоретичні засади державного регулювання аграрного сектора і аквакультури у контексті інноваційного менеджменту та продовольчої безпеки	1-2	20	4	-	6	10	20	-	-	20
Тема 2. Стан виробництва продукції аквакультури у світі та в Україні за умов технологічного менеджменту	3-4	19	4	-	6	9	15	-	-	15
Тема 3. Розвиток рибного господарства і формування ринку його продукції	5-6	20	4	-	6	10	15	-	-	15
Тема 4. Використання штучного інтелекту в управлінні рибальством та аквакультурою для реалізації потреб менеджменту	7-8	18	4	-	6	8	20	-	-	20
Разом за змістовим модулем 1	-	77	16	-	24	37	70	-	-	70
Змістовний модуль 2. Економіка рибного господарства та аквакультури										
Тема 5. Раціональне використання водних біоресурсів у рамках Спільної рибної політики: досвід соціобезпекового менеджменту Європейського Союзу	9-10	18	4	-	6	8	20	-	-	20
Тема 6. Правове регулювання діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання: основні законодавчі аспекти та менеджмент у галузі	11-12	20	4	-	6	10	20	-	-	20
Тема 7. Реформування рибного господарства: задачі до вирішення, досягнуті результати, плани для реалізації	13-14	19	4	-	5	10	20	-	-	20
Тема 8. Зонування в аквакультурі, вибір місця розташування рибницьких підприємств та управління територіями з урахуванням вимог глобального середовища та управлінського менеджменту.	15	16	2	-	4	10	20	-	-	20

Разом за змістовим модулем 2	-	73	14	-	21	38	80	-	-	80
Усього годин	-	150	30	0	45	75	150	-	-	150

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теоретичні засади державного регулювання аграрного сектора і аквакультури у контексті інноваційного менеджменту та продовольчої безпеки	6
2	Стан виробництва продукції аквакультури у світі та в Україні за умов технологічного менеджменту	6
3	Розвиток рибного господарства і формування ринку його продукції	6
4	Використання штучного інтелекту в управлінні рибальством та аквакультурою для реалізації потреб менеджменту	6
5	Рациональне використання водних біоресурсів у рамках Спільної рибної політики: досвід соціобезпекового менеджменту Європейського Союзу	6
6	Правове регулювання діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання: основні законодавчі аспекти та менеджмент у галузі	6
7	Реформування рибного господарства: задачі до вирішення, досягнуті результати плани для реалізації	5
8	Зонування в аквакультурі, вибір місця розташування рибницьких підприємств та управління територіями з урахуванням вимог глобального середовища та управлінського менеджменту	4
	Разом	45

4. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Регулювання попиту на продукцію рибогосподарської галузі на засадах менеджменту	10
2	Регулювання пропозиції на продукцію рибогосподарської галузі на засадах менеджменту	9
3	Стратегічний менеджмент у рибогосподарській галузі та розробка ефективної стратегії розвитку рибного господарства	10
4	Роль інновацій у менеджменті рибогосподарської галузі, з використанням новітніх технологій у вирощуванні та переробці риби	8
5	Планування та управління виробничими процесами в рибництві: підходи до оптимізації витрат і підвищення продуктивності	8
6	Роль менеджменту в підвищенні конкурентоспроможності рибогосподарської галузі	10
7	Логістичні аспекти рибогосподарської галузі та забезпечення постачання кормів і збуту рибогосподарської продукції	10
8	Забезпечення якості продукції рибогосподарської галузі: менеджмент якості та міжнародні стандарти	10
	Разом	75

5. Засоби діагностики результатів навчання:

- екзамен;
- модульні тести;
- реферати;
- розрахункові роботи;
- захист практичних робіт.

6. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);

- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- самостійна робота (виконання завдань)

7. Методи оцінювання.

- екзамен;
- усне або письмове опитування;
- модульне тестування;
- реферати, есе;
- захист практичних робіт.

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти. Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України».

Рейтинг здобувача вищої освіти	Оцінка національна та результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни **R_{дис}** (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи **R_{нр}** (до 70 балів): **R_{дис} = R_{нр} + R_{ат}**.

9. Навчально-методичне забезпечення

1. Електронний навчальний курс «Економіка рибогосподарської галузі»: <https://elearn.nubip.edu.ua/enrol/index.php?id=5018>

2. Конспект лекцій та їх презентації (в електронному вигляді)

3. Вдовенко Н. М., Павленко М. М. Методичні вказівки для виконання практичних завдань з дисципліни «Економіка рибогосподарських підприємств» для підготовки студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура». К.: НУБіП України. 2023. 84 с. Рекомендовано до видання вченою радою факультету тваринництва та водних біоресурсів (протокол 9 № від 18 травня 2023 року).

4. Вдовенко Н. М., Павленко М. М. Методичні вказівки для виконання практичних завдань з дисципліни «Економіка у тваринництві» для підготовки студентів ОС «Бакалавр», спеціальності 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва». К.: НУБіП України. 2023. 150 с.

5. Вдовенко Н. М., Павленко М. М. Економіка рибогосподарської галузі: робочий зошит для виконання індивідуальних завдань студентами ОС «Магістр» спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура». К.: НУБіП України. 2022. 89 с.

6. Рекомендації з виробництва веслоноса в умовах трансформації продовольчих систем та використання конкурентних переваг. Посібник: К.: НУБіП України. 2024. 58 с. Укладачі: Шарило Ю. Є., Заленська Є. А., Тишечко А. В., Плічко В. Ф., Поплавська О. С., Вдовенко Н. М., Вознюк Л. К. Схвалено Науково-технічною радою Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (протокол № 2 від 15.05.2024 р.), рекомендовано до друку науковою радою економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 9 від 14.02.2024 р.), схвалено ДУ «Методично-технологічний центр з аквакультури» Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (протокол № 15 від 16.04.2024 р.).

7. Рекомендації щодо надання державної підтримки на рибопосадковий матеріал і обладнання для розвитку ринку продукції аквакультури. Укладачі: Шарило Ю. Є., Заленська Є. А., Шевель О. О., Плічко В. Ф., Поплавська О. С., Вдовенко Н. М., Медведенко Л. К.К.: НУБіП України. 2024. 42 с. Рекомендовано до друку науковою радою економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 09 від 20.05.2024 р.), Схвалено ДУ «Методично-технологічний центр з аквакультури» Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (протокол № 8 від 27.02.2024 р.) Режим доступу:

https://darg.gov.ua/files/28/06_11_2024_derz_pidtrimka.pdf

8. Інструменти регулювання та механізми реалізації комбінованих технологічних рішень виробництва австралійського червоноклешневого рака в умовах зростання попиту на нішеву продукцію. Посібник. Коваленко Б. Ю., Вдовенко Н. М., Шарило Ю. Є., Плічко В. Ф., Дмитришин Р. А., Коваль В. В., Андрущенко А. В., Павленко Н. Г. К.: НУБіП України. 2023. 26 с. Схвалено Науково-технічною радою Державного агентства меліорації та рибного господарства України (протокол № 02 від 21.06.2023 р.), Рекомендовано до друку науковою радою економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 10 від 15.06.2023 р.). Режим доступу: https://darg.gov.ua/files/24/08_01_2023_rak.pdf

9. Практичні рекомендації щодо виробництва кефалевих видів риб з використанням інструментів впливу на економічні та виробничі складові в умовах надзвичайних викликів для продовольчої безпеки. Посібник. Укладачі: Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Бабир А. М., Коваленко Б. Ю., Федоренко М. О., Дмитришин Р. А., Боярчук С. В., Коваль В. В., Герасимчук В. В.К.: НУБіП України. 2022. 31 с. Рекомендовано до друку науковою радою економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 6 від 13.04.2022 р.) та БУ «Методично-технологічний центр з аквакультури» Державного агентства меліорації та рибного господарства України (протокол № 5 від 12.04.2022 р.). Режим доступу: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u375/2022_rekomendaciyi_kefalevi_vidi_rib.pdf

10. Регулювання розвитку аквакультури Туреччини на конкурентних технологіях формування пропозиції нішевої продукції та принципах ресурсозбереження й екосистемного підходу. Посібник. К.: НУБіП України. 2022. 28 с. Укладачі: Федоренко М. О., Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Поплавська О. С., Герасимчук В. В., Томілін О. О., Коробова Н. М., Коваленко Б. Ю. Рекомендовано до друку науковою радою економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 7 від 20.04.2022 р.) Схвалено БУ «Методично-технологічний центр з аквакультури» Державного агентства меліорації та рибного господарства України (протокол № 5 від 12.04.2022 р.). Режим доступу: https://darg.gov.ua/files/22/11_01_turk.pdf

11. Практичні рекомендації щодо виробництва райдужної форелі в умовах зростання попиту на технології циркулярної економіки. Посібник. К.: НУБіП України. 2022. 79 с. Укладачі: Шарило Ю. Є., Федоренко М. О., Вдовенко Н. М., Бабир А. М., Герасимчук В. В., Дмитришин Р. А., Боярчук С. В., Маргасова В. Г., Коновалов Р. І., Коваленко Б. Ю. Рекомендовано до друку науковою радою економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 5 від 16.02.2022 р.) Бюджетною установою «Методично-технологічний центр з аквакультури» Державного агентства меліорації та рибного господарства України (протокол № 15 від 09.08.2022 р.). Режим доступу: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u375/ druk_rayduzhna_forel.pdf

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Vdovenko N., Shaposhnykova I., Krylov D., Pereguda Yu., Adamenko S., Shut S. *Institutional Environment of State Regulation of Business in The Conditions of The Closed Cycle Transformation of The National Economy. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2024. Vol. 46. Issue 2. P. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2024.19>

2. Маргасова В. Г., Вдовенко Н. М., Коваль В. В. *Державне регулювання розвитку ринку риби та органічної продукції аквакультури в Україні й світі. Український журнал прикладної економіки та техніки*. № 3. 2023. С. 366–371. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-53>

3. Коваль В. В., Маргасова В. Г., Вдовенко Н. М. *Перспективи адаптації зарубіжного досвіду державного регулювання розвитку рибного господарства та аквакультури до умов вітчизняного ринку. Академічні візії*. 2023. № 24. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10199767>

4. Popova O., Koval V., Vdovenko N., Sedikova I., Nesenenko P., Mikhno I. *Environmental footprinting of agri-food products traded in the European market. Frontiers in Environmental Science*. Vol. 10. 2022.

5. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Боярчук С. В., Герасимчук В. В., Коновалов Р. І. *Інструментарій регулювання ринку кормів у контексті забезпечення конкурентоспроможності та розвитку сільських територій. Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 2. С. 216–227. DOI: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2022.02.216>

6. Ложачевська О. М., Вдовенко Н. М., Родченко С. С., Ігнатюк В. В. *Управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19. Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. №

1 (248). С. 53–60.

7. Вдовенко Н. М., Сухомлин Л. В., Бачкір І. Г., Гнатенко І. А. Управлінські засади моделювання державних пріоритетів в інноваційній економіці: диверсифікація підприємницької діяльності та адаптування ринку. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 19–23. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.9.19

8. Vdovenko N., Poplavska O., Sinenok I. Ensuring food security of the state on the basis of implementation of basic instruments of import substitution of products in the industries of the national economy. *Innovative Economics and Management*. 2021. Vol. 8. № 1. P. 116–131. DOI: 10.46361/2449-2604.8.1.2021.116-131

9. Вдовенко Н. М., Барна М. Ю., Коробова Н. М. Вплив циркулярної економіки на механізм регулювання процесу біоекономіки ресурсозбереження з використанням водних, рибних і земельних ресурсів. *Біоекономіка та аграрний бізнес. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. № 4. Т. 11. 2020. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy2020.04.003>

10. Федоренко М. О., Вдовенко Н. М., Павлюк С. С., Дюдяєва О. А. Базові засади розвитку рибальства та аквакультури в умовах трансформаційних процесів. *Водні біоресурси та аквакультура*. 2020. Вип. 2. С. 47–57. Режим доступу: <https://cutt.ly/tc2neED>

11. Вдовенко Н. М., Павленко М. М., Сіненко І. О. Організаційно-економічні засади розвитку рибальства й аквакультури в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 221–228. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-221-228>

12. Снітко Є. О., Завгородня Є. Є., Вдовенко Н. М., Лопушинська О. В. Теоретичні засади менеджменту ресурсозбереження. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Економічні науки*. 2021. Вип. 2. С. 28–37. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2021-2-28-37>

13. Механізм забезпечення конкурентоспроможності рибальства та аквакультури України: [колективна монографія]. Вдовенко Н. М., Кваша С. М., Богач Л. В., Шарило Ю. Є., Павленко М. М. За ред. проф. Вдовенко Н. М. К.: НУБіП України, 2019. 294 с.

14. Конкурентоспроможність рибного господарства України в нових умовах функціонування національної економіки: [колективна монографія]. Вдовенко Н. М., Варшавська Н. Г., Гечбаія Б. Н., Михальчишина Л. Г., Павленко М. М., Шарило Ю. Є., Шепелєв С. С. Глобус. Х.: 2020. 328 с.

15. Збірник технологій виробництва різних видів риб з використанням інструментів впливу на попит та пропозицію риби, інших водних живих ресурсів для забезпечення конкурентних переваг рибного господарства. *Довідник*. К.: НУБіП України. 2021. 172 с.

16. Водний кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.

17. Земельний кодекс України. Закон України. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276814#Text>.

18. Про аквакультуру: Закон України. № 5293-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17.4>.

19. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України. № 3677-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17>.

20. Про тваринний світ: Закон України. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>

21. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України. № 486-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15>.

22. Про оренду землі: Закон України (в редакції від 06.05.2023 р.) № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.

23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення порядку передачі в оренду водних об'єктів у комплексі з земельними ділянками: Закон України від 04.11.2020 р. № 963-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/963-20>.

24. Про схвалення Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.05.2023 р. № 402-р. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-rozvytku-haluzi-rybnoho-hospodarstva-ukrainy-na-period-do-2030-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-u-20232025-rokakh-40r-020523>

25. Про затвердження Правил любительського і спортивного рибальства: наказ Мінагрополітики від 19.09.2022 р. № 700. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1412-22#Text>